

School-cultuurscan Leidschendam-Voorburg Rapportage

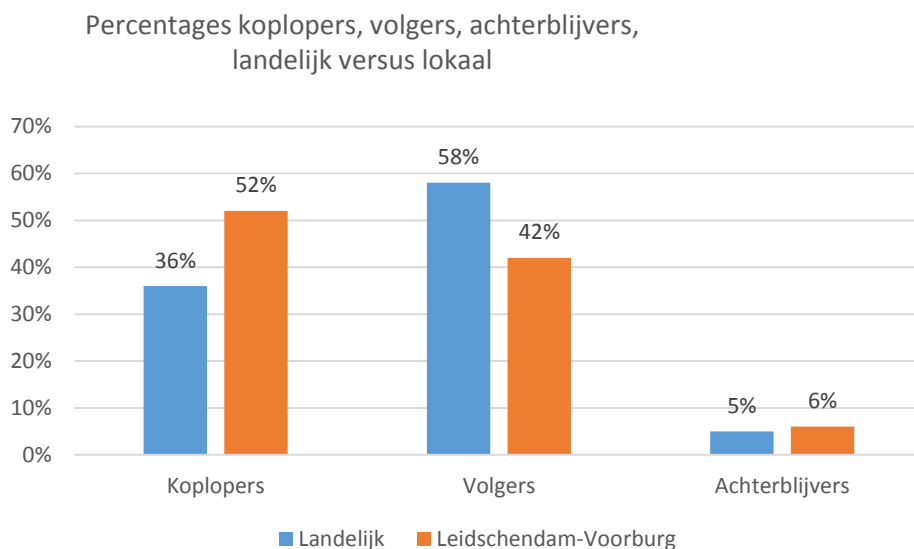

Trias, Centrum voor de Kunsten
In opdracht van de gemeente Leidschendam-Voorburg
Leidschendam-Voorburg, oktober 2016

Samenvatting

Trias onderzocht de mate van verankering van cultuuronderwijs onder schooltijd op de 21 basisscholen in de gemeente. Leidraad voor de interviews en de analyse vormde de landelijke 'Monitor cultuuronderwijs in het primair onderwijs' (Hoogeveen, Beekhoven, Kieft, Donker en Van der Grinten, 2014). De monitor brengt de verankering van cultuuronderwijs in kaart aan de hand van zes indicatoren;

- 1) Is er een icc'er op school?
- 2) Is een visie op cultuuronderwijs vastgelegd?
- 3) Is er sprake van structurele samenwerking in de ontwikkeling van cultuuronderwijs?
- 4) Wordt cultuuronderwijs geëvalueerd?
- 5) Is structurele financiële ruimte begroot voor het cultuuronderwijs?, en ten slotte
- 6) Wordt draagvlak voor cultuuronderwijs op de school als hoog omschreven?

Grafiek 1. Percentage koplopers, volgers en achterblijvers landelijk versus lokale situatie

Uit het landelijke onderzoek uit 2013-2014 blijkt dat 36% van de Nederlandse basisscholen een koploper genoemd mag worden, 58% een volger is en 5% een achterblijver. In Leidschendam-Voorburg zijn elf scholen (52%) aan te kenmerken als koploper, negen scholen (42%) zijn volgers en één school (6%) is te typeren als achterblijver. De scholen in Leidschendam-Voorburg scoren daarmee beter dan het landelijk gemiddelde van 2013-2014.

De helft van de scholen in de gemeente neemt deel aan de landelijke regeling Cultuureducatie met Kwaliteit, nog eens drie scholen werken binnen de landelijke regeling Impuls Muziekonderwijs aan structureel cultuuronderwijs. Deze landelijke regelingen stimuleren de verankering van cultuuronderwijs, doordat structurele samenwerking met een culturele partner in de ontwikkeling van cultuuronderwijs, evaluatie en structurele financiën voor cultuuronderwijs inherent zijn aan de regelingen.

De verankering van cultuuronderwijs op de scholen in Leidschendam-Voorburg lijkt dan ook goed gevorderd ten opzichte van het landelijke gemiddelde van drie jaar geleden. Er is echter ook ruimte voor verbetering. De belangrijkste verbeterpunten zijn:

- Ruim twee derde van de scholen heeft een interne cultuurcoördinator benoemd. Een klein aantal coördinatoren bekleedt meer dan praktische taken en vervult de functie zoals het Landelijk Kenniscentrum Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) die beschrijft. Met verdere toerusting van icc'ers kan de verankering van cultuuronderwijs verder worden bevorderd.
- Het merendeel van de scholen evalueert het cultuuronderwijs. Enkele scholen formuleren ook doelen voor cultuuronderwijs op leerling niveau.
- Drie scholen hebben een visie op cultuuronderwijs vastgelegd. Een visie op cultuuronderwijs vastleggen geeft richting aan cultuuronderwijs en maakt het meer toekomstbestendig. Naar aanleiding van een visie kunnen doelen worden opgesteld, die op hun beurt leidend kunnen worden voor evaluaties. De bevindingen uit inhoudelijke evaluaties kunnen dan leiden tot aanpassing van aanbod of beleid. Scholen kunnen hun cultuuronderwijs beter vormgeven als een dergelijke kwaliteitscyclus voor cultuuronderwijs wordt gehanteerd.

Laurie Mielen, coördinator cultuuronderwijs, Trias centrum voor de kunsten
Sanne Helbers, cultuurnetwerker, Sportief Besteed

Inleiding

Hoe is het gesteld met de verankering van cultuureducatie op de basisscholen in Leidschendam-Voorburg? Hoe kijken de scholen zelf naar het cultuuronderwijs op hun school?

Trias, centrum voor de kunsten (Trias) heeft in opdracht van gemeente Leidschendam-Voorburg het afgelopen half jaar alle scholen in de gemeente bevroegd en de uitkomsten geanalyseerd om de verankering van cultuureducatie op de scholen in kaart te brengen. Daarbij is gebruik gemaakt van de landelijke monitor die onderzoeks- en adviesbureaus Oberon en Sardes uitvoeren met als titel 'Monitor cultuuronderwijs in het primair onderwijs & programma Cultuureducatie met Kwaliteit (2013-2014)'. In dit onderzoek vindt u de resultaten.

1. Lokale situatie

Leidschendam-Voorburg telt 21 basisscholen die gelijkmatig verdeeld zijn over de gemeente. Leidschendam-Voorburg is een samengestelde gemeente sinds 2002 en telt bijna 75.000 inwoners. De gemeente is onderdeel van de metropoolregio Rotterdam-Den Haag. De gebieden Leidschendam en Voorburg zijn stedelijke gebieden die het westen van de gemeente beslaan, terwijl het oosten gekenmerkt wordt door veenweidegebied met hierin het dorp Stompwijk. Stompwijk wijkt vanwege de locatie af van de rest van de gebieden binnen de gemeente. Alle scholen in de gemeente worden als voldoende aangemerkt door de Onderwijsinspectie.

Het cultuureducatiebeleid van de gemeente bestaat uit het Cultuurmenu en Cultuureducatie met Kwaliteit. Het Cultuurmenu is een activiteitenprogramma waarbij leerlingen tijdens de acht jaar dat zij op de basisschool zitten, kennis maken met cultureel aanbod in de gemeente. Verschillende culturele disciplines zijn vertegenwoordigd: muziek, dans, literatuur, theater, beeldende kunst en cultureel erfgoed. De brede school en Integrale Kind Centra (IKC) streven ernaar kunst en cultuur in hun (na)schoolse aanbod op te nemen (Gemeente Leidschendam-Voorburg, 2015).

Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK) is een landelijk programma, uitgezet door het Fonds voor Cultuurparticipatie in 2013. In Leidschendam-Voorburg voeren Bibliotheek aan de Vliet en Trias dit programma uit op 11 scholen. Binnen CMK werkt de culturele instelling samen met de school aan cultuureducatie op school, onder schooltijd, op structurele basis. Ook worden er doelen bepaald en hierop wordt met elkaar geëvalueerd. De school betaalt een bedrag voor CMK en neemt dit jaarlijks op in de begroting.

Sinds 2016 kunnen scholen ook een aanvraag doen binnen de landelijke regeling Impuls Muziekonderwijs. Binnen deze regeling vraagt de school samen met een culturele instelling subsidie aan om muziekonderwijs op school te verankeren. Het muziekonderwijs dient geëvalueerd te worden, scholen leveren een eigen bijdrage in geld en uren van personeel. De gemeente draagt niet bij in deze regeling. In de gemeente Leidschendam-Voorburg hebben tot op heden drie scholen succesvol een aanvraag ingediend.

De gemeente telt acht brede scholen. In een brede school werken basisscholen en instellingen uit de buurt met elkaar samen. Ze hebben als gezamenlijk doel om kinderen meer en betere mogelijkheden te geven om zich te ontwikkelen. De gemeente zet in op brede schoolactiviteiten en stelt daarvoor geld beschikbaar. Deze gelden zijn uitsluitend bestemd voor activiteiten buiten schooltijd gericht op cultuur, sport, maar ook techniek en overige onderwerpen.

2. Methode

Alle scholen hebben van de gemeente een brief ontvangen om deel te nemen aan dit onderzoek. Trias heeft vervolgens de scholen telefonisch benaderd om een afspraak in te plannen. Alle scholen hebben deelgenomen. De gesprekken vonden plaats met de directeur, adjunct-directeur, de interne cultuurcoördinator (icc'er) of een leerkracht. Laurie Mielen, coördinator cultuuronderwijs bij Trias, voerde de gesprekken met hen. In totaal zijn er op 10 scholen gesprekken geweest met de (adjunct) directeur van de school. In drie gevallen vond het gesprek plaats met de (adjunct) directeur van een school en de cultuurcoördinator. Bij acht gesprekken was de (adjunct) directeur niet aanwezig. In zes van die gevallen werd gesproken met de cultuurcoördinator van de school, in twee gevallen was dat met een andere groepsleerkracht die niet de cultuurcoördinator van de school is. Scholen ontvingen een weergave van het gesprek met daarin de classificatie in koploper, volger of achterblijver aan de hand van de verschillende indicatoren.

Het gesprek met de scholen is aan de hand van een vragenlijst gevoerd. Deze lijst is gebaseerd op het onderzoek dat Oberon en Sardes uitvoerden. 'De monitor geeft een beeld van de wijze waarop scholen in het primair onderwijs het onderwijs met en over kunst en erfgoed vormgeven, mede in samenwerking met de culturele omgeving'. (Hoogeveen, Beekhoven, Kieft, Donker en Van der Grinten, 2014: pag. 4) De hoofdvraag daarbij luidt: *Hoe werken scholen voor primair onderwijs aan de kwaliteit van cultuuronderwijs?* Hierbij wordt gelet op de ontwikkeling en toepassing van leerlijnen, deskundigheidsbevordering van het team, samenwerking met culturele instellingen en het volgen van leerlingen in hun culturele ontwikkeling.

Er worden zes indicatoren voor verankering¹ onderscheiden in het onderzoek.

	Indicator	Verankerd als
1	Interne cultuurcoördinator (icc'er)	op de school een cultuurcoördinator aanwezig is.
2	Visie	de school een visie op cultuuronderwijs heeft, die is vastgelegd in schoolplan, schoolgids of in een apart cultuurbeleidsplan.
3	Structurele samenwerking	de school met in ieder geval één partner gezamenlijk één of meerdere activiteit(en) ontwikkelt.
4	Evaluatie	cultuureducatie geëvalueerd wordt.
5	Structurele financiën	cultuureducatie als aparte post is opgenomen in de begroting van de school.
6	Draagvlak	het draagvlak zowel bij directie als bij groepsleerkrachten hoog is.

Tabel 1. indicatoren en verankering

Indien aan vijf tot zes indicatoren voldaan wordt, is het cultuuronderwijs in sterke mate verankerd en wordt een school aangeduid als 'koploper'. Een school is een 'volger' als er op twee tot vier indicatoren bevestigend geantwoord kan worden. Bij een of geen van de indicatoren is een school een 'achterblijver'.

---

¹ Zie voor de definitie van 'verankering' onder de paragraaf 'verantwoording'.

Uit het landelijke onderzoek uit 2013-2014 komt dat 36% van de Nederlandse basisscholen een koploper genoemd mag worden, 58% een volger is en 5% een achterblijver. In het onderzoek uit 2008-2009 was dat respectievelijk 25%, 67% en 8%. Er is dus een positieve verschuiving waarneembaar op landelijk niveau.

3. Verantwoording

Bij een aantal indicatoren hebben wij sub vragen aan de scholen gesteld. Deze zijn gebaseerd op de uitgebreide vragenlijst uit het onderzoek van Oberon en Sardes en op kennis over het lokale veld van Trias. De sub vragen hebben we gesteld om sommige indicatoren te verduidelijken. Wat verstaat een school bijvoorbeeld onder een cultuurcoördinator? Welke taken heeft hij of zij? De sub vragen duiden en verhelderen de lokale situatie.

De methode vanuit Oberon en Sardes is als gestaafd uitgangspunt genomen. Verschillen met dit op landelijk niveau uitgevoerde en ons lokale onderzoek zijn er wel. Zo is de schaal waarop het wordt uitgevoerd vele malen groter dan in ons onderzoek. Ook wordt in dat onderzoek data verzameld via een online enquête die door de scholen zelf wordt ingevuld. Voor dit onderzoek hebben wij persoonlijke gesprekken gevoerd met alle scholen. Ten slotte zijn de sub vragen opgesteld met behulp van kennis van de lokale situatie. Trias is een lokale organisatie die in het gemeentelijke veld opereert en zodoende veel kennis en inzicht heeft.

3.1 Toelichting op vraag naar binnen-/buitenschools leren

De landelijke monitor richt zich uitsluitend op cultuuronderwijs onder schooltijd. Op dit moment is er ook veel aandacht voor de verbinding tussen het binnen- en buitenschoolse leren en het betrekken van de sociale en culturele omgeving van de school en de leerling (Bron: LKCA, 2016). Ook gemeente Leidschendam-Voorburg heeft aandacht voor buitenschools leren. De scholen zijn daarom in dit onderzoek ook gevraagd of er op hun school buitenschools aanbod is in cultuuronderwijs. Als dat er is, is scholen gevraagd in hoeverre zij invloed uitoefenen op dit aanbod en of er een directe verbinding is tussen dit binnen- en buitenschoolse leren.

Bij het uitvoeren van het onderzoek hebben wij een aantal begrippen gebruikt. Deze begrippen zijn *cultuuronderwijs*, *verankering*, *cultuurcoördinator*, *structurele samenwerking*, *structurele financiën*, *draagvlak*, *evaluatie* en *visie*. Hieronder lichten we deze toe.

3.2 Wat rekenen wij tot cultuuronderwijs?

Cultuuronderwijs is al het formele funderende onderwijs over en aan de hand van kunst en erfgoed. Het betreft in het primair onderwijs in ieder geval het leergebied Kunstzinnige Oriëntatie en omvat zowel het onderwijs in het schoolgebouw als activiteiten onder schooltijd buiten de school. Dat is de definitie die het ministerie van OCW sinds 2014 hanteert. (Hoogeveen, Beekhoven, Kieft, Donker en Van der Grinten, 2014: pag. 4). In dit onderzoek worden de termen cultuuronderwijs en cultuureducatie gebruikt als synoniemen.

3.3 Wat is verankering en waarom ligt hierop de focus?

In navolging van de monitor cultuuronderwijs is in dit onderzoek gekozen om verankering van cultuuronderwijs centraal te stellen. Wanneer iets verankerd is in het onderwijs, betekent dat, dat het op structurele wijze een onderdeel vormt van het curriculum en dat het een substantiële plaats inneemt in het onderwijsprogramma. Het is dan niet meer vrijblijvend en leerkrachten worden geacht aandacht te besteden aan het onderwerp (Hoogeveen, Beekhoven, Kieft, Donker en Van der

Grinten, 2014). Als cultuuronderwijs een structureel onderdeel vormt van het curriculum, kan het onderdeel worden van de kwaliteitscyclus van de school.

3.4 Wat is een cultuurcoördinator?

Volgens het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) is een interne cultuurcoördinator (icc'er) iemand die:

'H/zij bewaakt de voortgang; adviseert, informeert en enthousiasmeert betrokkenen; onderhoudt contacten met culturele instellingen en kunstenaars; is actief in inspirerende netwerken en coördineert de culturele activiteiten op school. De cultuurcoördinator is de motor en het aanspreekpunt voor kunst en cultuur. Maar niet noodzakelijk degene die altijd al het werk doet. Ook het team is betrokken bij de uitvoering van de plannen. Het creëren van draagvlak voor cultuuronderwijs is daarom erg belangrijk.' (LKCA, 31 augustus 2016)

Bron: <http://www.lkca.nl/cultuurcoordinator/de-cultuurcoordinator>

In het onderzoek van Oberon wordt scholen gevraagd of zij een cultuurcoördinator benoemd hebben. Ook wordt gevraagd naar het aantal uren dat er in een jaar is opgenomen voor het uitvoeren van de taken.

Scholen is in dit landelijke onderzoek ook gevraagd aan te geven welke taakgebieden – van praktisch niveau tot beleidsmatig- precies bij welke functies belegd zijn. De keuzemogelijkheden die hier geboden worden zijn 1.) cultuurcoördinator, 2.) directie, 3.) overig of 4.) is bij ons geen taak.

In dit onderzoek hanteren wij de definitie van een icc'er van het LKCA. Scholen is gevraagd welke taken er belegd zijn bij de icc'er, waarbij taken zijn benoemd van een praktisch en organisatorisch niveau tot meer beleidsmatig.

3.5 Wat bedoelen we met het vastleggen van een visie?

Het vastleggen van een visie betekent dat de school in het schoolplan, de schoolgids of in een apart cultuurbeleidsplan een richting heeft opgenomen voor cultuuronderwijs. De visie wordt uitgedragen door de directie en heeft een plek in het beleid.

3.6 Wat is structurele samenwerking?

Een structurele samenwerking binnen cultuureducatie betekent dat een school en culturele instelling(en) samenwerken aan cultuuronderwijs dat past bij de school, waarbij ze samen vormgeven aan een programma op maat. 'Bij samenwerking werken twee of meerdere partijen aan een gemeenschappelijk geformuleerd doel door een gezamenlijke activiteit, dienst of product te realiseren. De partners stellen hierbij ieder hun eigen expertise en/of faciliteiten ter beschikking' (Hagenaars, 2006).

Hoogeveen et al. (2014) geven aan dat verschillende onderzoeken aantonen dat samenwerking tussen scholen en culturele instellingen een positieve invloed uitoefent op de kwaliteit van cultuuronderwijs. Dit soort samenwerking brengt de pedagogisch-didactische expertise van de school samen met de artistiek –inhoudelijke vakkennis van de culturele instelling.

Onder structurele samenwerking vallen geen activiteiten, waarbij sprake is van afname van aanbod. Het Cultuurmenu wordt dan ook niet gezien als structurele samenwerking, omdat het hier de afname van vaststaand aanbod betreft, waarop de individuele school geen invloed uitoefent. Wanneer een school een programma voor cultuureducatie vormgeeft met een culturele instelling binnen CMK is er wel sprake van structurele samenwerking. Ook bij het gezamenlijk vormgeven van muziekonderwijs binnen de regeling Impuls Muziekonderwijs spreken we van structurele samenwerking.

3.7 Wat verstaan we onder evaluatie?

Wanneer er geëvalueerd wordt, kijken directie en team, al dan niet samen met een culturele instelling, terug op de activiteiten. Dat kan op verschillende niveaus, die verschillend benoemd zijn in de vragenlijst. Zo kan een school alleen evalueren op praktische uitvoering en of de leerlingen het leuk gevonden hebben. Er kan ook gekeken worden naar het behalen van vooraf gestelde doelen, wat de leerlingen geleerd hebben en naar didactische en pedagogische visie.

In het onderzoek van Oberon en Sardes wordt de school gevraagd of er geëvalueerd wordt.

Aanvullend wordt gevraagd welke onderwerpen in evaluatie behandeld worden, dit varieert van praktische zaken tot inhoudelijke vragen en de mate waarin aan beleidsdoelstellingen is voldaan met het geboden cultuuronderwijs. In dit lokale onderzoek kijken wij eveneens naar *hoe* er geëvalueerd wordt. We brengen een nuance aan wanneer een school evalueert op praktische zaken en of het leuk was en maken inzichtelijk hoeveel scholen meer dan dit doen.

3.8 Wanneer spreken we van structurele financiën?

Wanneer een school jaarlijks een (vast) bedrag opneemt in de begroting met als bestemming cultuuronderwijs, spreken we van structurele financiën. In de nuancering van gegevens is ervoor gekozen om onderscheid te maken in scholen die ieder jaar een bedrag opnemen voor alleen afname van bestaand aanbod, en scholen die geld reserveren voor cultuuronderwijs dat in samenwerking met een culturele instelling tot stand komt.

3.9 Wat is draagvlak?

We spreken van hoog draagvlak wanneer de directie en leerkrachten het belang van cultuuronderwijs onderschrijven en zij het van meerwaarde vinden voor de leerlingen. In het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen het draagvlak van de directie en het team. Bij bestaand draagvlak bij beide of bij geen van beide is het duidelijk of deze indicator positief dan wel negatief wordt gescoord. Is er een van de twee positief, dan wordt dit beschouwd als het ontbreken van draagvlak op de school.

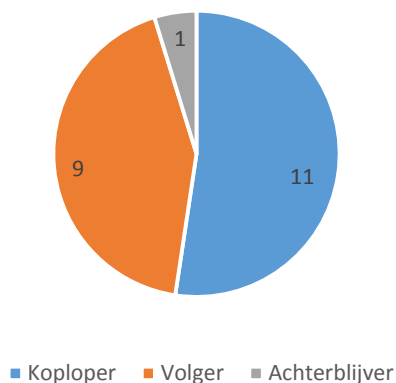

4. Resultaten

4.1 Algemeen beeld

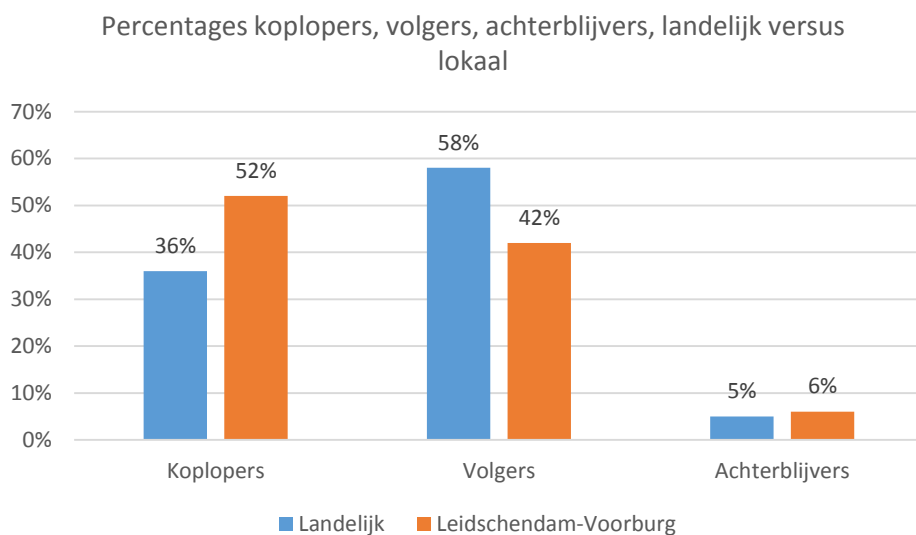
Er zijn 21 scholen in de gemeente Leidschendam-Voorburg.

Aantal koplopers, volgers achterblijvers

Grafiek 2: een overzicht van alle koplopers, volgers en achterblijvers in de gemeente Leidschendam-Voorburg

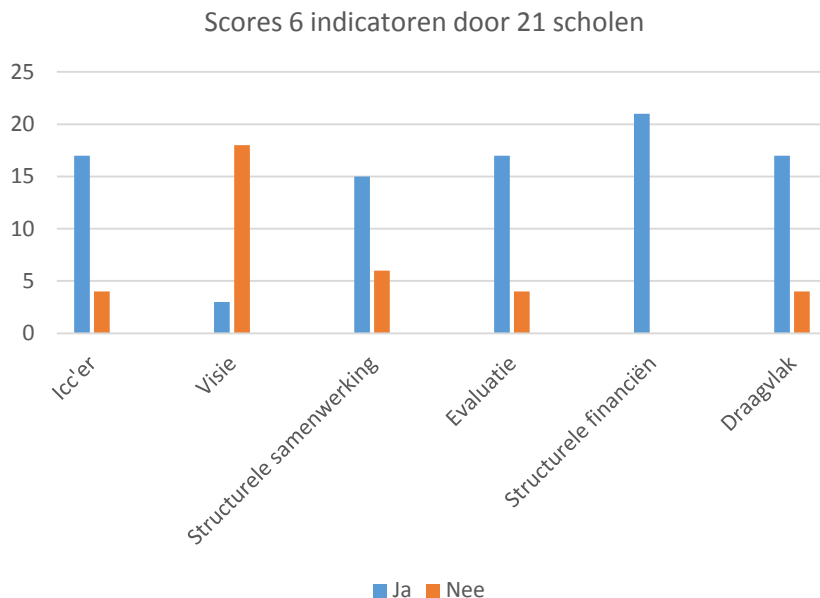
In grafiek 2 is te zien dat 11 scholen te kenmerken zijn als koploper, negen als volger en één school is te typeren als achterblijver. Dit betekent dat ongeveer 52% van de scholen koploper is, ongeveer 42% als volger te typeren is en 6% als achterblijver aangemerkt kan worden.

Grafiek 3. Percentage koplopers, volgers en achterblijvers landelijk versus lokale situatie

De scholen in Leidschendam-Voorburg scoren daarmee beter dan het landelijk gemiddelde van 2013-2014². Vooral het aantal koplopers in de gemeente is beduidend hoger dan het landelijke gemiddelde.

De verdeling van de scores op verschillende indicatoren biedt verrassende inzichten, zoals te zien is in grafiek 4.

Grafiek 4: een overzicht van hoe alle scholen hebben gescoord op iedere indicator

Grafiek 4 toont aan dat 17 scholen (81%) een interne cultuurcoördinator benoemd hebben. Een visie op cultuuronderwijs is op drie scholen (14%) vastgelegd, voor 18 scholen (86%) geldt dat er geen visie op cultuuronderwijs is beschreven.

Er zijn 15 scholen (71%) die op structurele wijze samenwerken met een culturele partner waarmee zij samen cultuuronderwijs ontwikkelen. Voor de overige 29% geldt dat zij niet in samenspraak cultuuronderwijs ontwikkelen, maar uitsluitend aanbod- of vraaggericht samenwerken met culturele instellingen.

Evaluatie van het cultuuronderwijs gebeurt op 17 van de 21 scholen, dat is 81%. De overige vier scholen (19%) geven aan cultuuronderwijs niet structureel en officieel te evalueren.

Op alle 21 scholen wordt structureel ruimte vrij gemaakt in de begroting van de school ten behoeve van cultuuronderwijs. Hieronder wordt alle cultuuronderwijs gerekend, ook dat niet in gezamenlijkheid met een culturele partner ontwikkeld wordt en dat dus op aanbod- of vraaggerichte wijze tot stand komt.

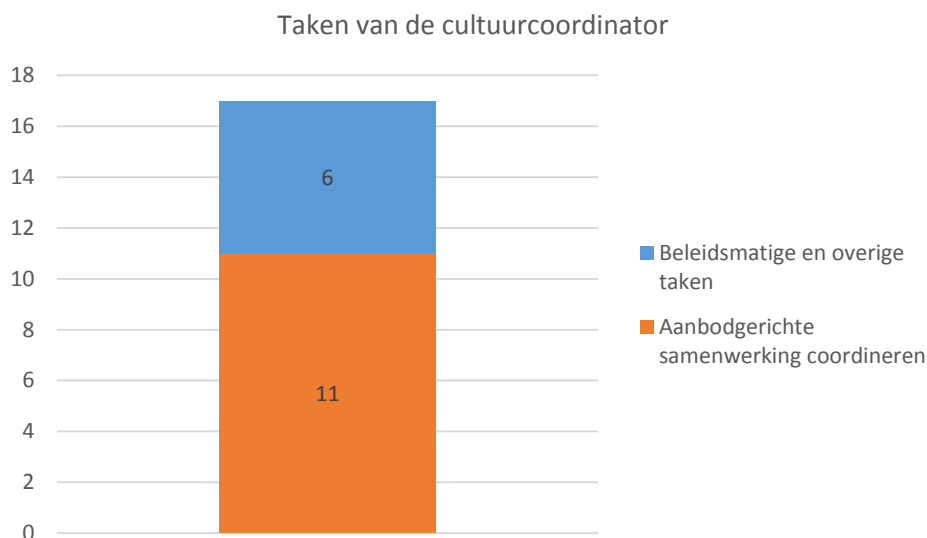
Op 17 van de 21 scholen heerst een sterk draagvlak voor cultuuronderwijs, op zowel directie- als leerkrachtniveau. Op vier scholen is beperkt draagvlak voor cultuuronderwijs.

Hieronder gaan we op iedere indicator afzonderlijk in.

² Een recente monitor is uitgevoerd in schooljaar 2015-2016, de resultaten hiervan waren ten tijde van het schrijven van deze rapportage nog niet bekend.

4.2 Icc'er

Op 17 scholen is een icc'er benoemd. Een cultuurcoördinator is dus een gangbaar begrip op de scholen in Leidschendam-Voorburg. Wat er precies onder verstaan wordt, blijkt te verschillen per school. Scholen is gevraagd aan te geven welke taken bij de cultuurcoördinator belegd zijn.

Grafiek 5: aantal cultuurcoördinatoren die beleidsmatige taken hebben versus aantal die coördinatie doen.

Alle 17 cultuurcoördinatoren (81%) houden zich bezig met het Cultuurmenu. Hun taken behelzen onder andere het informeren van collega's over het aanbod van cultuurmenu en zijn contactpersoon voor externe partijen. Overig extern aanbod dat de school bereikt, wordt ook door de cultuurcoördinator in ontvangst genomen. Voor 11 van de 17 cultuurcoördinatoren (59%) zijn taken beperkt tot de coördinatie het Cultuurmenu en overig aanbod dat de school bereikt. Voor zes van deze 17 coördinatoren (41%) geldt dat zij zich verder ook met andere taken bezighouden, zoals beleid, het werken aan het vergroten van het draagvlak op school of het participeren in school overstijgend overleg over cultuuronderwijs.

Van de 11 koploperscholen hebben er 10 een cultuurcoördinator benoemd. In vijf van deze 10 gevallen is de cultuurcoördinator ook hier vooral bezig met praktische zaken zoals het coördineren van activiteiten. Beleidsmatige taken zijn dan belegd bij de directeur. In de overige vijf gevallen is de cultuurcoördinator degene die zich bezighoudt met beleid, draagvlak of deelname aan overstijgende netwerken. Hieruit blijkt dat 35% van de cultuurcoördinatoren, zes van de 17, in de gemeente Leidschendam-Voorburg invulling geeft aan hun functie zoals die ook door het LKCA wordt beschreven, zoals in grafiek 5 te zien is. Op het totaal aantal scholen is dat 29%.

17 Scholen hebben een cultuurcoördinator. Zes hiervan voldoen aan de landelijke definitie van een cultuurcoördinator volgens het LKCA.

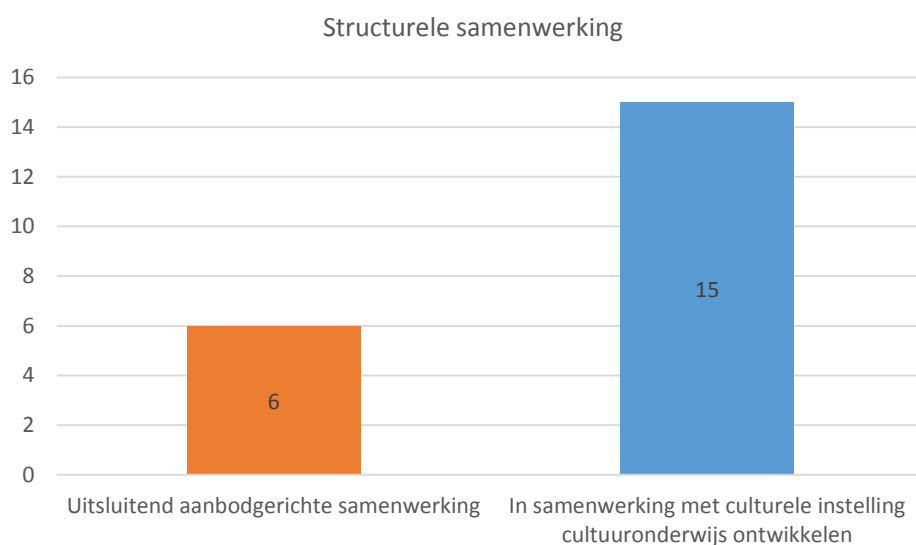
4.3 Visie

Van de 21 scholen hebben er drie (14%) een visie op cultuuronderwijs beschreven in een schoolplan, schoolgids of apart cultuurbeleidsplan. Van de 18 scholen (86%) die hun visie op cultuuronderwijs niet vastgelegd hebben, geeft één school aan daar op dit moment mee bezig te zijn. In een enkel geval beschikt de school over een visie, maar wordt deze door het huidige team niet (meer) ondersteund of actief uitgedragen.

Drie scholen (14 %) hebben een visie op cultuuronderwijs beschreven.

4.4 Structurele samenwerking

Scholen is gevraagd of zij in samenwerking met een culturele partner cultuuronderwijs ontwikkelen.

Grafiek 6: het aantal scholen dat op structurele wijze samenwerkt met een culturele partner t.o.v. het aantal scholen dat aanbod afneemt.

Vijftien scholen (71 %) geven aan dat zij structureel samenwerken met een partner uit het culturele veld om cultuuronderwijs te ontwikkelen. Voor 11 van deze 15 scholen vindt die samenwerking plaats binnen het project CMK. De samenwerkingspartner is dan de Bibliotheek aan de Vliet of Trias. De overige vier scholen ontwikkelen buiten CMK cultuuronderwijs in samenwerking met een culturele partner. Voor drie van deze scholen geldt dat zij dit doen binnen de regeling Impuls Muziekonderwijs. Eén school ontwikkelt structureel cultuuronderwijs met een partner op het gebied van literatuur en verhalen schrijven. Voor zes (28%) van de 21 scholen geldt dat zij uitsluitend bestaand aanbod van culturele partners afnemen.

15 scholen (71 %) ontwikkelen structureel cultuuronderwijs in samenwerking met een culturele partner

4.5 Evaluatie

Het cultuuronderwijs wordt op 16 (76%) van de 21 scholen geëvalueerd. Hiertoe zijn alle vormen van cultuuronderwijs gerekend, ook het aanbod uit het Cultuurmenu. In het merendeel van de gevallen gebeurt evaluatie tijdens een bouw- of teamvergadering.

Scholen is ook gevraagd in hoeverre er doelen benoemd zijn voor het cultuuronderwijs. Vijf (24%) van de 21 scholen geven aan dat zij doelen voor cultuuronderwijs expliciet benoemd hebben op leerling niveau.

Verreweg de meeste scholen geven aan dat evaluatie van cultuuronderwijs zich richt op praktische en organisatorische zaken en de beleving van leerlingen. Onderwerpen als de artistieke of didactische inhoud van een programma, de mate waarin beleid en doelstellingen behaald worden door middel van het geboden onderwijs, of de didactische vaardigheden van (kunstvak)docenten worden vrijwel niet meegenomen in evaluaties.

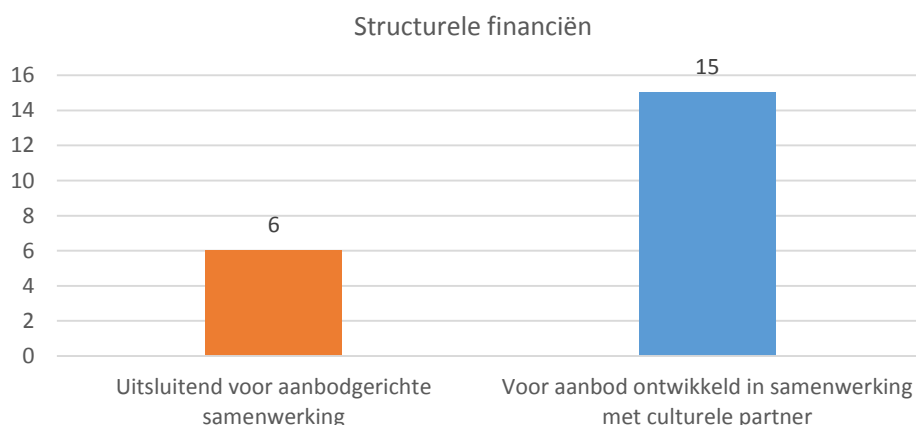
Scholen die participeren in CMK nemen deel aan evaluaties vanuit de verschillende leerlijnen. Dit gebeurt veelal door enquêtes af te nemen binnen teams. Ook neemt een vertegenwoordiger van de school deel aan de ontwikkelgroep van de leerlijn. In deze ontwikkelgroep is de afgelopen jaren de leerlijn ontwikkeld en beschreven en zijn activiteiten binnen de leerlijn geëvalueerd.

Vijf scholen (24%) hebben expliciet doelen voor cultuuronderwijs benoemd op leerling niveau.

4.6 Structurele financiën

Alle scholen maken structureel middelen beschikbaar voor het cultuuronderwijs. Hiertoe worden in eerste instantie alle vormen van cultuuronderwijs gerekend, niet alleen de vormen waar in samenwerking met een culturele partner onderwijs wordt ontwikkeld.

Wanneer die schifting wel wordt gemaakt, valt op dat een derde van de scholen, zes in totaal, uitsluitend structureel ruimte maakt in hun begroting voor afname van aanbod van het Cultuurmenu. Vijftien scholen maken dus structureel financiële ruimte vrij voor een ontwikkelingsgerichte samenwerking. Structurele financiën voor ontwikkelingsgericht aanbod zijn op 11 scholen bestemd voor projecten binnen CMK, op drie scholen betreft het projecten binnen de regeling Impuls Muziekonderwijs, één andere school ontwikkelt een project met een individuele aanbieder op het gebied van literatuur en schrijven.

Grafiek 7: het aantal scholen dat structureel geld opneemt in de begroting voor alleen afname van bestaand aanbod t.o.v. ontwikkelen met een culturele partner.

Alle scholen reserveren geld op de begroting voor cultuuronderwijs. 15 Scholen (71%) daarvan reserveren middelen om cultuuronderwijs samen met een culturele partner te ontwikkelen.

4.7 Draagvlak

Vrijwel iedere gesprekspartner geeft aan dat cultuuronderwijs belangrijk is en dat het leerlingen veel extra's kan bieden. Scholen is gevraagd of zij het draagvlak voor cultuuronderwijs op hun school als 'hoog' omschrijven. Ook is gevraagd waaruit dat blijkt.

Op 17 scholen (81%) is draagvlak voor cultuuronderwijs hoog te noemen. Gesprekspartners geven aan dat het team en de directie het belang van cultuuronderwijs onderschrijven, dat het team 'achter het cultuuronderwijs staat'. Als gevraagd wordt waaruit dat blijkt, wordt meerdere keren genoemd dat teams betrokken zijn bij de inhoud van cultuuronderwijs en oplossingen bieden bij problemen.

Tegelijkertijd wordt duidelijk aangegeven dat lesprogramma's erg vol zitten en er al veel moet gebeuren in onderwijstijd. Op ongeveer de helft van de scholen wordt de hoge tijds- en werkdruk op scholen aangekaart als draagvlak ter sprake komt. Vaak wordt genoemd dat creatieve en culturele vakken vaak de eerste zaken zijn die 'geschrapt' worden bij tijdsgebrek.

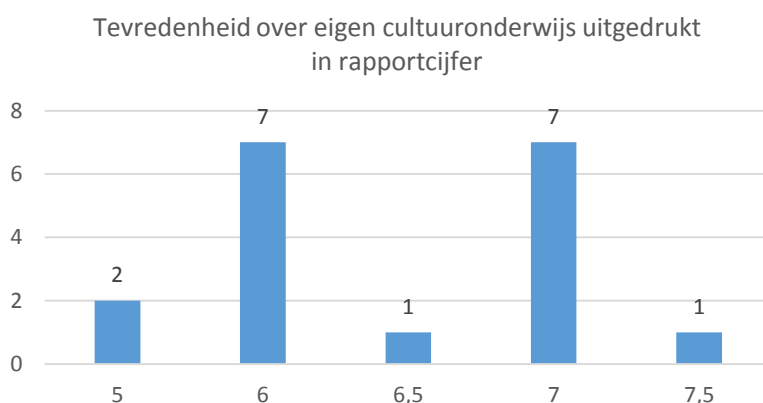
Op scholen waar draagvlak als beperkt wordt omschreven, ligt vaak een sterke nadruk op vakken als taal en rekenen.

Tijdens vier interviews is expliciet genoemd dat leerkrachten zich niet altijd deskundig voelen om cultuuronderwijs te geven en dat draagvlak voor cultuuronderwijs dat door de leerkrachten zelf gegeven wordt, beperkt is. Een directeur geeft aan dat hij graag meer zou inzetten op cultuuronderwijs, maar dat hij de expertise niet in huis heeft om dat te doen. Het betreft hier vier volgers-scholen en één achterblijversschool.

Op 17 scholen (81%) is het draagvlak voor cultuuronderwijs hoog.

4.8 Tevredenheid

Scholen is gevraagd in hoeverre zij tevreden zijn met het huidige cultuuronderwijs op school onder schooltijd. In 18 interviews (86%) hebben scholen hun waardering voor het eigen cultuuronderwijs uitgedrukt in een rapportcijfer.

Grafiek 8: op de horizontale as het rapportcijfer dat scholen aan hun eigen cultuuronderwijs geven Op de verticale as het aantal scholen.

De waarderingen variëren tussen de 5 en de 7,5, waarbij het cijfer 6 en 7 verreweg het meeste zijn gegeven. Ook de koplopers blijken kritisch te zijn. Gemiddeld komt hun waardering niet hoger uit dan een 6-.

Het gemiddelde cijfer dat scholen geven aan hun cultuuronderwijs is een 6,4. Koplopers blijken kritischer en waarderen het cultuuronderwijs met gemiddeld een 6-.

4.9 Wensen voor de toekomst

Scholen is gevraagd naar hun wensen voor de toekomst, en of zij op korte termijn een verandering of verbetering van het cultuuronderwijs voor zich zien. Er zijn drie categorieën van antwoorden die vaak worden gegeven, die samen lijken te hangen met de classificatie van de scholen in koplopers, volgers en achterblijvers. In het algemeen valt op dat de wensen voor de toekomst onder koploperscholen veel meer expliciet worden benoemd dan onder andere groepen. Opvallend is dat zeven van de 11 koploperscholen aangeven dat zij cultuuronderwijs meer geïntegreerd aan willen bieden. Deze scholen beschrijven hun wensen in termen als; 'meer lijn' aanbrengen in het cultuuronderwijs, willen toe werken naar een meer 'holistische' benadering, creativiteit een grotere rol geven in het onderwijs en cultuuronderwijs meer 'integreren' in het totale curriculum.

Vier scholen geven expliciet aan te willen werken aan de borging van cultuuronderwijs om het meer bestendig te maken voor de toekomst. Alle vier deze scholen zijn koplopers.

Drie scholen geven aan dat zij graag meer aanbod zouden willen in alle leerjaren. Gesprekspartners beschrijven activiteiten als bezoek van kunstenaars in de klas en bezoek aan musea of voorstellingen. Het gaat hier om één achterblijver- en twee volgerscholen. Vier scholen benadrukken in hun antwoord op deze vraag tevens het belang van buitenschools aanbod.

Zeven van de 11 koplopers geven aan meer 'lijn' aan te willen brengen in hun cultuuronderwijs en dit meer te integreren in hun totale curriculum.

4.10 Binnen-/buitenschools aanbod

Op 17 (81%) van de 21 scholen is sprake van buitenschools aanbod op school. Op de acht brede scholen in de gemeente wordt dit aanbod ingevuld door Sport en Welzijn en/of Woej. Scholen geven aan dat zij een zekere mate van invloed kunnen uitoefenen op het aanbod. Er bestaat geen directe verbinding tussen het binnen- en buitenschoolse leren op deze scholen.

Op overige scholen wordt buitenschools aanbod verzorgd door individuele aanbieders, de school stelt daarvoor ruimtes (al dan niet tegen betaling) beschikbaar. Op twee scholen geven individuele aanbieders lessen onder schooltijd én buiten schooltijd. Deze scholen zien (nog) geen directe verbindingen tussen de lessen onder schooltijd en de naschoolse activiteiten. Twee scholen die bezig zijn een IKC te worden, zien in deze ontwikkeling kans om meer verbinding te maken tussen binnen- en buitenschools cultuuronderwijs. Twee andere scholen geven aan dat kansen voor cultuuronderwijs juist in het buitenschoolse aanbod liggen. Belangrijke redenen hiervoor zijn dat de onderwijstijd besteed moet worden aan andere vakken en dat ouders niet altijd de weg naar culturele activiteiten weten te vinden. Drie scholen die niet onder de brede scholen vallen, benadrukken eveneens dat activiteiten op school organiseren buiten schooltijd de drempel voor ouders aanzienlijk verlaagt.

Twee scholen geven expliciet aan dat er weinig behoefte bestaat aan buitenschools aanbod op school. Zij geven aan dat kinderen op hun school vaak in de vrije tijd al veel activiteiten hebben.

Op 17 scholen (81%) is er buiten schooltijd aanbod in cultuuronderwijs op school. Op deze scholen is er geen directe verbinding tussen het binnen – en buitenschools aanbod.

5 Conclusie

Er is onder de scholen in gemeente Leidschendam-Voorburg een hoger aantal koplopers dan het landelijk gemiddelde laat zien. Volgens de monitor uit 2013-2014 is ruim een derde van de scholen in Nederland een koploper, en heeft daarmee cultuuronderwijs in hoge mate verankerd in hun schoolcurriculum. In Leidschendam-Voorburg is dat maar liefst iets meer dan de helft van de scholen.

De positieve cijfers zijn te verklaren aan de hand van verschillende lokale factoren. Zo doet de helft van de scholen mee aan Cultuureducatie met Kwaliteit (CMK). Door de manier waarop CMK is opgezet, werkt de school aan verankering. Er wordt namelijk intensief samengewerkt met een culturele partner aan de ontwikkeling van cultuuronderwijs, dit onderdeel van het cultuuronderwijs wordt geëvalueerd en de school begroot structureel een eigen bijdrage aan het project. Dit geldt ook voor de deelnemers aan de regeling Impuls Muziekonderwijs.

Het lijkt er dus op dat door regelingen als CMK te faciliteren, scholen in staat worden gesteld het cultuuronderwijs naar een hoger niveau te tillen, structureler te verankeren en er een verdiepingsslag in aan te brengen. Een school die meedoet aan CMK scoort automatisch positief op verschillende indicatoren in verankeringsmaat uit de methode van Oberon en Sardes, en zal daarmee vaker een zogenaamde koploper zijn.

Een ruime meerderheid van de scholen heeft een cultuurcoördinator. Een toegeruste icc'er kan een belangrijke bijdrage leveren aan de verankering van cultuuronderwijs. Kijken we welke taken er belegd zijn bij deze coördinatoren, dan valt een discrepantie op ten opzichte van de landelijke definitie van het LKCA. Zo bezien, voldoen zes van de 17 cultuurcoördinatoren aan de uitgebreide taakomschrijving van het kennisinstituut.

Alle scholen maken gebruik van het Cultuurmenu. Het basisprogramma voorziet daarmee in een behoefte. Vooral voor de scholen waar het cultuuronderwijs nog weinig verankerd is, is het Cultuurmenu een belangrijk onderdeel van het geboden cultuuronderwijs.

Veel scholen evalueren hun cultuuronderwijs, maar de evaluatie blijft vaak beperkt tot praktische zaken en de beleving van leerlingen. Plezier is de motivatie om te gaan leren en een voorwaarde voor cultuuronderwijs, maar gedegen evaluatie behelst meer dan bespreken of leerlingen de les 'leuk' vonden.

Opvallend is dat de scholen die koploper zijn, zichzelf voor hun cultuuronderwijs het vaakst een onvoldoende of magere voldoende geven. De verankering van hun cultuuronderwijs is gevorderd maar zij willen desondanks, of juist daardoor, meer. Wellicht weten deze scholen wat er nog meer mogelijk is en beter zou kunnen, juist omdat ze al veel doen. Hun gematigde tevredenheid is dan in verband te brengen met een hogere lat die zij zichzelf opleggen.

Veel koploperscholen geven aan meer samenhang en lijn te willen aanbrengen in hun cultuuronderwijs en het cultuuronderwijs verder te willen integreren in het curriculum.

Een visie vormen kan voor hen een goede start zijn om dit te bewerkstelligen. Voorgenomen is dat scholen die in de periode 2017-2020 meedoen aan CMK ook gaan werken aan een vastgelegde visie op cultuuronderwijs, waardoor zij het nog meer verankeren in het hart van de school.

De verankering van cultuuronderwijs op de scholen in Leidschendam-Voorburg lijkt goed gevorderd ten opzichte van het landelijke gemiddelde van drie jaar geleden.

Er is ook ruimte voor verbetering. De belangrijkste verbeterpunten zijn:

- Ruim twee derde van de scholen heeft een interne cultuurcoördinator benoemd. Een klein aantal coördinatoren bekleedt meer dan praktische taken en vervult de functie zoals het Landelijk Kenniscentrum Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) die beschrijft. Met verdere toerusting van icc'ers kan de verankering van cultuuronderwijs verder worden bevorderd.
- Het merendeel van de scholen evalueert het cultuuronderwijs. Enkele scholen formuleren ook doelen voor cultuuronderwijs op leerling niveau.
- Drie scholen hebben een visie op cultuuronderwijs vastgelegd. Een visie vastleggen geeft richting aan cultuuronderwijs en maakt het meer toekomstbestendig. Naar aanleiding van een visie kunnen doelen worden opgesteld, die op hun beurt leidend kunnen worden voor evaluaties. De bevindingen uit inhoudelijke evaluaties kunnen dan leiden tot aanpassing van aanbod of beleid. Scholen kunnen hun cultuuronderwijs beter vormgeven als een dergelijke kwaliteitscyclus voor cultuuronderwijs wordt gehanteerd.

6 Bronnen

Gemeente Leidschendam-Voorburg, september 2015. Visie op Onderwijs in Leidschendam-Voorburg.

Hagenaars, P., Liefink, J., Poll, J. & Tal, M. (2006). Cultuureducatie, samenwerken in de praktijk. Een studie naar samenwerkingsvormen van culturele instellingen in gemeenten. Utrecht: Cultuurnetwerk

Nederland geciteerd in Tal, M. en Poll, J. *Zicht op... Samenwerking en cultuureducatie*.
Cultuurnetwerk. Utrecht: 2009, pag. 5.

http://www.lkca.nl/~media/downloads/portals/cultuuronderwijs/zichtop_samenwerkingencultuureducatie.pdf

<http://www.lkca.nl/kennisdossiers/samenwerken-voor-cultuuronderwijs>

Hoogeveen, K., Beekhoven, S., Kieft, M., Donker, A. en Van der Grinten, M. *Monitor cultuuronderwijs in het primair onderwijs & programma Cultuureducatie met kwaliteit (2013-2014)*. Ministerie van OCW. Den Haag: oktober 2014, pag. 4.

LKCA, *Je ziet hun zelfbewustzijn groeien. Inventarisatie kunst en cultuur in brede scholen en IKC*. Utrecht, 2016.

Websites:

<http://www.lkca.nl/cultuurcoordinator/de-cultuurcoordinator>

Geraadpleegd op 31 augustus 2016

Bron: regeling Impuls, nieuwe regeling CMK.